

FERDINAND MINNAERT: MEER DAN EEN KWARTEEUW DONKERROOD

Honderd jaar geleden werd de Kommunistische Partij van België (KPB) opgericht. In deze bijdrage brengen we geen politieke analyse van de KPB, maar staat de Gentse communist Ferdinand Minnaert, en meer specifiek zijn optreden in de Gentse gemeenteraad en in de Belgische Senaat, centraal. Bij gebrek aan andere bronnen is dit artikel vooral gebaseerd op de publieke verslagen van de gemeenteraad en de Senaat. Maar ook uit officiële bronnen kunnen boeiende levensverhalen gefilterd worden ...

Portret van Ferdinand Minnaert, ongedateerd.
Foto: Stone (Amsab-ISG, Gent)

Ferdinand Minnaert werd geboren te Gent op 27 november 1887 in een eenvoudig en wellicht weinig stabiel milieu. Zijn vader wisselde vaak van beroep: hij was onder meer sigarenmaker, dienstknecht, herbergier en koetsier. Zijn moeder zou vlasbewerkster geweest zijn, maar in 1908 staat ze in het bevolkingsregister vermeld als 'zonder beroep'. Het gezin verhuisde vaak, de ouders gingen ten slotte uit elkaar. Over Ferdinands schoolloopbaan weten we niets. Het is niet uit te sluiten dat hij zich met avondonderwijs bewaamde, gezien de vaardigheden waarvan hij later blijkt gaf. Evenmin is geweten of hij legerdienst vervuld heeft, dan wel uitgeloot of vrijgesteld was. Zo blijkt uit niets dat hij in de zomer van 1914 gemobiliseerd werd.

In de lente van 1905, toen Ferdinand amper 17 jaar oud was, kreeg hij samen met de elf jaar oudere dagloonster Celine Marckx een zoon, Emile. Eind 1908, nadat hij meerderjarig geworden was, huwde hij met de moeder van Emile.¹ Het koppel kreeg vervolgens drie dochters, die allen als jong kind overleden. Ze waren amper 18, 6 en 15 maanden oud. Daarna werd een tweede zoon, Julien, geboren.

Ferdinand Minnaert werkte aanvankelijk als elektricien, al zeker vanaf zijn 14 jaar. In 1908 staat hij vermeld als bode bij de spoorwegen, maar vanaf 1909 was hij metaalbewerker. In diverse officiële documenten staat dat gepreciseerd als ajusterder, paswerker, monteerder of machinebouwersgast, wat wijst op een technische scholing. In de literatuur wordt aangegeven (zonder bronvermelding) dat Minnaert zich in 1905 of 1906 aansloot bij de socialistische vakbond.² Toch zou hij tot 1914 niet syndicaal actief zijn.

Hij was zeer sportief en was een uitmuntend turner. Hoewel er socialistische turnkringen waren, sloot hij zich aan bij een liberale turnkring.³

Tijdens de Eerste Wereldoorlog, wellicht begin 1915, week Minnaert uit naar Engeland. De Engelse wapenindustrie was, anders dan de Duitse, niet voorbereid op de noodzakelijke massaproductie. Er was dus grote nood aan geschoolde arbeiders, zodat Minnaert meteen aan het werk kon. De in Engeland verblijvende ongehuwde Belgische mannen tussen 18 en 30 jaar werden aanvankelijk 'uitgenodigd' om zich te melden voor militaire dienst. In juli 1916 werd dit een verplichting, die zelfs werd uitgebreid tot mannen tot 40 jaar en tot gehuwden. Sommigen waren echter vrijgesteld, onder meer de arbeiders in de wapenindustrie. Dat verklaart waarom Minnaert tijdens WO I geen soldaat was.

Gezien de talrijke aanwezigheid van Belgische metaalbewerkers in Engeland richtte de socialistische Centrale der Metaalbewerkers van België (CMB) er met de steun van de Engelse vakbond Workers Union een afdeling op: de Centrale der Belgische Metaalbewerkers (CBM). Die had trouwens Antwerpse leden naar Engeland gesmokkeld om de wapenindustrie te versterken, maar ijverde tegelijk voor vrede. Minnaert was bij de CBM aangesloten, maar het is niet bekend in welke mate hij er actief was.

Minnaert was zonder zijn gezin naar Engeland getrokken. Zijn echtgenote bleef in Gent met hun 9-jarige zoon Emile en hun amper 8 maanden oude dochter Yvonna. Het meisje overleed in mei 1915, maar twee maanden later werd Julien, de tweede zoon van het koppel, geboren. In februari 1919 keerde Minnaert terug naar Gent. Amper een jaar later kreeg hij een nieuwe tegenslag te verwerken: zijn vrouw werd ernstig – chronisch psychiatrisch – ziek en werd in het Caritas-ziekenhuis opgenomen, waar ze bleef tot aan haar overlijden in 1935. Bij het huwelijk van zoon Emile in 1926 noteerde de ambtenaar van

de burgerlijke stand dat de moeder van de bruidegom 'in de onmogelijkheid is haren wil uit te drukken'. Zoals verder zal blijken, was de toestand van Minnaerts echtgenote ook voorwerp van politiek debat.

Na zijn terugkomst uit Engeland ging Minnaert weer intensief turnen en werd hij zelfs

geselecteerd voor de nationale ploeg op de Olympische Spelen van 1920 te Antwerpen, waar die een zilveren medaille behaalde. Ook later, als politicus, zou Minnaert zich inzetten voor sportbeoefening als ontspanning en als leerschool in discipline. Zo ijverde hij in de gemeenteraad vaak voor turntoestellen op de

Tijdens WO I werkte Ferdinand Minnaert in de wapenindustrie in Engeland. Foto: Belgische arbeiders in de National Projectile Factory in Birtley bij Newcastle (Kenniscentrum In Flanders Fields)

BELGEN, VERGEET HET NOOIT !

De Katholieke patriot LOUIS VITS, geboren den 21 Juni 1891 te Ledeberg werd naar aanleiding van vrouwen-betoogingen in Augustus 1941, in zijn gemeente door de Gestapo aangehouden. Hij bleek aangeklaagd te zijn door een gekenden V.N.V.-verrader uit zijn buurt, dokter Smeets. Na enkelen tijd in de gevangenis te hebben verbleven, werd Vits naar het concentratiekamp te Neuengamme-Hamburg overgebracht, waar hij op 2 Juli 1942 «aan een hartaandoening» overleden is.

De Kommunist JULIEN MINNAERT, geboren den 14 Juli 1915, zoon van den achtbaren senator, werd op 22 Juni 1941 aangehouden als gijzelaar voor zijn vader. Toen den senator nadien in de klauwen der Gestapohonden viel, bleef Julien toch aangehouden en werd hij evenals Vits naar het concentratiekamp te Neuengamme overgebracht. Ook hij «overleed» aldaar aan de gevolgen van een «hartaandoening», nog geen 27 j. oud Katholicisme en Kommunisme, - twee wereldbeschouwingen, doch de katholiek VITS en de kommunist MINNAERT vielen voor dezelfde zaak :

VOOR BELGIE'S ONAFHANKELIJKHEID

«Solidariteit, — Het Roode Kruis van het Onafhankelijkheidsfront» steunt ALLE slachtoffers van de nazi-terreur.

Prijs van deze steunkaart : fr. 2,50

speelpleinen en sport- en spelinfrastructuur in de volkswijken. En tijdens de grote staking van 1936 stelde hij voor om de turnlokalen en zwembaden ter beschikking te stellen van de stakers.

Eind 1921 sloot Minnaert zich aan bij de pas opgerichte KPB, waarin hij snel opklom (zie verder). In die jaren organiseerde hij meerdere stakingen. De metaalnijverheid lag hem logischerwijs nauw aan het hart. In 1929 startte hij met *De Stalen Pijl*, het maandblad voor metaalbewerkers, dat tot in de jaren 1970 verscheen.

Minnaert was fier metaalarbeider te zijn. Hij was een begenadigd spreker die in een heldere taal de meest eenvoudige toehoorder kon aanspreken en tevens weerwerk kon bieden aan de ervaren en geslepen politieke tegenstrevers. Toen in de gemeenteraad van 7 februari 1927, amper zijn derde zitting, een tegenstrever zich vrolijk maakte omdat Minnaert de naam van een Franse stad fout had uitgesproken, repliceerde hij: 'Denkt gij misschien dat ik mijne broek versleten heb op de schoolbanken gelijk gij? Al wat ge kunt is beknibbelen, maar pak ne keer een vijl en hamer in uw handen, we zullen dan wel zien wat ge kunt voortbrengen.' Vele jaren later, op de gemeenteraadszitting van 21 februari 1949, had hij een gelijkaardige repliek. Toen hij in zijn betoog een beursblad citeerde, onderbrak een CVP-raadslid hem: 'Ah, ge leest de beursbladen nu? De communisten worden ook kapitalist.' Minnaert antwoordde gevat: 'Ergert het u dan zodanig, dat een metaalwerker een beursblad leest?'

Dit pamflet van het Roode Kruis van het Onafhankelijkheidsfront verwijst onder meer naar de overleden Julien Minnaert, zoon van Ferdinand, om steun te vragen voor slachtoffers van de naziterreur. (Amsab-ISG, Gent)

Tot 1936 bleef hij arbeider bij het metaalbedrijf Van De Kerckhove.⁴ Dat jaar werd hij voltijds politicus en ontving hij een loon als secretaris van de Internationale Rode Hulp, een organisatie die steun bood aan de in de burgeroorlog verwikkelde Spaanse republiek.

Op 22 juni 1941, toen nazi-Duitsland de Sovjet-Unie aanviel, pakte de bezetter in ons land alle bekende communisten op. Ferdinand Minnaert kon tijdig onderduiken. Zijn toen 26-jarige zoon Julien, schilder van beroep en actief in de communistische jeugdorganisatie, was die dag wel thuis en werd 'als gijzelaar voor zijn vader' opgepakt. Hij overleefde dit niet. Uit het vonnis van 16 januari 1946 dat het overlijden vaststelde, blijkt alleen dat hij bezweek in de loop van mei of juni 1942 tussen de concentratiekampen Neuengamme en Dachau.⁵ Op 17 juli 1941 werd ook Minnaert zelf verklikt en aangehouden. Hij diende eerst vijf maanden de gruwelen van Breendonk te ondergaan, was vervolgens vijf maanden opgesloten in de gevangenis te Leuven en werd toen naar het Oostenrijkse concentratiekamp Mauthausen afgevoerd, waar hij drie volle jaren verbleef. In Mauthausen, waar vooral politieke gevangenen opgesloten waren, overleefde slechts de helft het harde labeur in de granietgroeve. Pas op 5 mei 1945 werd het kamp bevrijd. Nauwelijks acht dagen later, op 13 mei, was Minnaert weer in Gent en werd hij er uitbundig gehuldigd. Dat Minnaert standgehouden had, niet evident voor een 55-plusser, werd mede verklaard door zijn grote zelfdiscipline en fysieke weerbaarheid, kwaliteiten die hij als jonge turner verworven had.

Bij zijn terugkeer had hij blijkbaar geen huisvesting meer, want hij liet zich domiciliëren op het adres van het KPB-lokaal op de Korenmarkt. Niet lang daarna, op 3 oktober 1945, huwde hij met Rachel Torrekens

en ging bij haar (en haar moeder) inwonen. Op dat adres, Nieuwenhoven 13, het huidige Nieuwhof, bleef hij wonen tot aan zijn overlijden dertig jaar later. Uit zijn persoonlijke partijdossier blijkt dat hij geen eigendom had en dus steeds huurde. Er is ook geen aanwijzing dat Rachel Torrekens eigenares van hun woning was.

Behalve hardhorigheid vanaf 1950 had Minnaert geen ouderdomskwalen. Hij bleef kwiek, sportief en verzorgd. In 1963, 76 jaar oud, stelde hij zich niet meer kandidaat voor het centraal comité van de KPB. Hij bleef wel lokaal actief en ging iedere week op stap om het partijblad *De Rode Vaan* te verkopen, tot de week voor zijn plots overlijden op 26 augustus 1975. Hij was toen bijna 88 jaar oud en werd begraven op het erepark van de Westerbegraafplaats, voorbehouden aan oud-strijders en gelijkgestelden.

‘Het leven van Ferdinand Minnaert is als een boeiend boek. Hopelijk zal weldra één van onze jonge historici dit boek schrijven’, zo begon de Gentse communistenleider Jef Turf de grafrede. Helaas is 45 jaar later deze hoop nog niet vervuld.

Een korte schets van de KPB

De Kommunistische Partij van België ontstond in september 1921 door het samengaan van een uit de socialistische Belgische Werkliedenpartij (BWP) gezette fractie met losse marxistische groepen, die vanaf 1911 waren ontstaan. Al op 24 september 1921 startte het weekblad *De Roode Vaan* als Nederlandstalig partijorgaan.⁶ Na een eerste zuivering in 1928 werden onder meer de trotskisten uit de partij gezet. Daarna volgde de KPB strikt de orders van de Komintern, de door de Sovjet-Unie geleide Derde (communistische)

Internationale en bestreed ze in de eerste plaats de BWP. Op vraag van de Komintern werd die politiek in 1935 radicaal verlaten en ijverde de KPB, vanuit de volksfrontgedachte, voor samenwerking met de socialistische partij. Al bij al bleef de partij eerder marginaal tot aan WO II, zeker in Vlaanderen. Daarna kreeg de KPB wel erkenning en groeide het electorale succes. Daarmee verzilverde ze haar grote inbreng in het verzet tegen de nazibezetting.

Bij de wetgevende verkiezingen van 1925, de eerste na de stichting van de KPB, werden twee communisten tot volksvertegenwoordiger verkozen. In 1946 bereikte de partij de top met 40 parlementsleden, van wie 23 in de Kamer en 17 in de Senaat. In die periode, van 1944 tot 1947, nam de KPB ook deel aan de regering. Daarna viel ze snel terug: in 1950 telde ze nog slechts 10 parlementsleden, in 1985 zetelde geen enkele communist meer in het halfroond.

De Gentse communisten

In 1916 richtte onder meer staatsbediende Oscar Van den Sompel (1898-1977), voorheen secretaris van de BWP-afdeling Sint-Amandsberg, de Vredesgroep der Socialistische Partij op. In 1918 groeide die uit tot de Kommunistische Groep die begin september 1921 opging in de nieuwe KPB, waarvan Van den Sompel meteen secretaris voor Oost- en West-Vlaanderen werd. Van 1932 tot 1949 zou hij ook provincieraadslid zijn. In december 1921 trad Ferdinand Minnaert toe tot de nieuwe partij en werd hij meteen bestuurder van de Gentse afdeling. Het jaar daarop werd hij reeds verkozen in het centraal comité van de KPB. Hij werd hét boegbeeld van de Gentse KPB en werd daarom in 1924 uit de socialistische me-

Aankomst van Ferdinand Minnaert op het Sint-Pietersstation op 13 mei 1945, acht dagen na zijn bevrijding uit het concentratiekamp van Mauthausen. (DACOB, Brussel)

taalbewerksvakbond gezet. In 1926 werd hij als eerste en enige KPB'er verkozen in de Gentse gemeenteraad.

Nog bij die eerste Gentse communisten was de dokwerker Cyriel Verkest (1883-1959), die zich aansloot bij de KPB nadat hij uit de socialistische dokwerkersvakbond was gestoten. Hij was van 1933 tot 1938 het tweede Gentse gemeenteraadslid voor de KPB. In 1926 sloot ook Kamiel Van Acker (1902-1943), eveneens gestart in de socialistische beweging, zich aan bij de KPB. Hij klom snel op in de partijkaders – hij werd verkozen in het centraal comité – en was onbetwist de Gentse nummer twee. Van 1933 tot 1938 was hij het derde Gentse gemeenteraadslid voor de communisten. Terwijl Minnaert de politieke leider was, was Van Acker de organisator. Zo organiseerde hij tijdens de bezetting het verzet in Limburg. Toen nazi's hem in september 1943 probeerden aan te houden, werd hij bij

zijn vluchtpoging doodgeschoten.

Typisch voor de Gentse communisten was dat zij niet werkten met bedrijfscellen, zoals doorgaans in de andere afdelingen van de KPB, maar met wijkwerking, naar het voorbeeld van de BWP. Daardoor bereikten ze ook de niet-actieven, zoals werklozen, gepensioneerden en huisvrouwen, die allemaal gemeentelijk stemrecht hadden, wat mede het Gentse succes van 1932 verklaart (zie verder).

Voor de bezetting, al zeker vanaf 1933, was het 'Leninhuis' in de Onderstraat het Gentse KPB-lokaal. In 1936 verhuisde het naar de Schepenhuisstraat, toen Zaadsteeg genaamd. Onmiddellijk na de bevrijding werd het toenmalige café Zenith aan de Dierentuinlaan, nu de Franklin Rooseveltlaan, enkele weken het Gentse hoofdkwartier. Vanaf november 1944 werd De Wapens van Zeeland, een gebouw aan de Korenmarkt dat was opgetrokken in 1702, het prestigieuze Gentse hoofdkwartier.

Cyriel Verkest

Een groepje Gentse communisten rond de pancarte 'Arbeiders redt u van den ondergang door den strijd tegen het fascisme', jaren 1930. Met onder meer Cyriel Verkest, Oscar Van den Sompel en Ferdinand Minnaert. (DACOB, Brussel)

Oscar Van den Sompel

Ferdinant Minnaert

Steunkaart voor een herdenking van Kamil Van Acker in de Nederlandse Schouwburg in Gent, 1945. (DACOB, Brussel)

Tijdens de bezetting had de vroegere bokser Ernest Tyncke het nog uitgebaat. Hij was een notoir lid van het Vlaams Nationaal Verbond (VNV), 'peter' van Vlaamse Legioen- en Wapen-SS-soldaten, en hij was 'behulpzaam' bij de aanhouding van vermoedelijke weerstanders, waarbij hij bruto geweld gebruikte. Het nieuwe KPB-lokaal herbergde niet alleen een café, kantoren en vergaderzalen, maar ook een kruidenierswinkel.⁷ Toen het succes van de KPB afkalfde waardoor ook de inkomsten afnamen, kon de partij De Wapens van Zeeland niet behouden. In juni 1955 werd het veel bescheidener Volkshuis in de Sleepstraat, met huidig huisnummer 33, de nieuwe stek.⁸ Dit bleef zo tot de opheffing van de KPB in 1998. Sindsdien herbergt het pand een bruine kroeg met dezelfde naam.

Het Gentse stadsbestuur 1921-1953

De eerste gemeenteraadsverkiezingen na WO I, gehouden op 24 april 1921, waren niet alleen de eerste met algemeen enkelvoudig stemrecht, maar ook de eerste waarbij vrouwen mochten stemmen. In de periode 1921-1953 waren er 39 raadsleden voor de stad Gent, die tot de fusies van 1965 en 1977 beperkt was tot wat nu ongeveer overeenkomt met het gebied met postcode 9000. Het aantal bekomen zetels per partij is af te lezen van de tabel 'Zetelverdeling in de Gentse gemeenteraad'. Daarin valt meteen op dat er in deze periode een opvallende stabiliteit heerste. Behalve de CVP in 1946 was er over deze zes verkiezingen geen enkele lijst die meer dan twee zetels won of verloor. In 1932 behaalden de drie traditionele partijen samen 80

procent, in 1938 84 procent en in alle andere verkiezingen meer dan 90 procent. In het ganse interbellum werd dan ook gestreefd naar een eenheidscollege. Viermaal na elkaar werd een bestuursakkoord met de drie grote partijen bereikt. Dat veranderde na WO II toen telkens een meerderheids- en een oppositieblok werden gevormd. In 1946 behaalde de CVP de volstrekte meerderheid (met één zetel overschot) en vormde ze een homogeen college. In 1952 werden de verliezers van 1946 de overwinnaars en vormden ze een college van liberalen en socialisten. Dit was telkens het tegengestelde van de nationale

Het lokaal van de Gentse federatie van de KPB bij de bevrijding. Let op de kogelinslagen. (DACOB, Brussel)

Zetelverdeling in de Gentse gemeenteraad na de verkiezingen van 1921 tot 1952

jaar	Kath	Soc	Lib	Comm	VlaNat	Andere	Coalitie
1921	17	16	6	--	0	0	Lib/Soc/Kath
1926	16	15	7	1	0	--	Lib/Soc/Kath
1932	14	14	6	3	0	2 *	Lib/Soc/Kath **
1938	15	15	6	1	1	1 ***	Lib/Soc/Kath
1946	20	14	4	1	--	0	Kath
1952	18	16	5	0	0	0	Lib/Soc

* het Grondwettelijk Coöperatief Verbond, een conservatieve katholieke scheurlijst,

die in 1938 terugkeerde naar de moederpartij

** vanaf juni 1934 zonder socialisten (zie verder)

*** Rex

ARBEIDERS
STEMT

VOOR DE

KOMMUNISTISCHE
PARTIJ

regering: met in 1946 een coalitie van BSP, liberalen en KPB en in 1952 een homogene CVP-regering. Toeval of is Gent dan toch de eeuwige rebelse?

1927-1932, Ferdinand Minnaert start in de Gentse gemeenteraad

Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 10 oktober 1926 diende de KPB voor het eerst in Gent een lijst in.⁹ Ze behaalde 5,5 procent van de stemmen, een behoorlijk resultaat, met één verkozene, Ferdinand Minnaert, bovendien het enige communistisch gemeenteraadslid in Vlaanderen. Minnaert was niet alleen de enige communist in de raad, hij vormde op zijn eentje ook de hele oppositie! Zoals hierboven aangegeven vormden de drie grote partijen immers het college, terwijl de Frontpartij geen verkozene had.

Minnaert was dan wel neofiet in de gemeenteraad en enig oppositielid, hij monopoliseerde meteen de debatten met vlijmscherpe tussenkomsten en was nooit van zijn stuk te brengen. Op de installatiezitting van 3 januari 1927 protesteerde hij al tegen de hem toegewezen plaats, uiterst rechts in de raadszaal, en tegen het te vroege uur, 16.15 uur, waarop de zitting begon, zodat werkende mensen niet aanwezig konden zijn. Dat laatste was een bijna letterlijke overname van de tussenkomst van Edmond Van Beveren op de gemeenteraad van 30 december 1895, de eerste met socialisten. De toon was meteen gezet: Minnaert zou voortdurend optreden

zoals de socialisten dertig jaar voordien. In 1895 had het college aanvankelijk gevolg gegeven aan de vraag rond het aanvangsuur¹⁰, maar niet zo in 1927. Burgemeester Vander Stegen beloofde dit te onderzoeken, maar bracht het op de volgende zitting niet te berde. Minnaert moest er zelf om vragen en kreeg het nietszeggende antwoord: 'We hebben besloten dat niet te doen. 't Is ten andere eene kwestie van innerlijken aard.'¹¹ Nog op die eerste zitting van 3 januari 1927 verzetste Minnaert zich tegen het principe van de gesloten deuren, dat wettelijk was opgelegd voor het deel van de zitting voor persoonsgebonden personeelszaken. Zijn kernachtige argument: 'Het publiek moet weten wat er hier gebeurt.'

De publieksruimte vond Minnaert trouwens veel te klein. Het 'publiek' was niet toevallig samengesteld. Blijkbaar riep Minnaert de KPB-militanten op om in de raadszaal aanwezig te zijn. Al op 7 februari 1927, de derde zitting van de legislatuur, applaudiseerde het publiek na een tussenkomst van Minnaert, zodat burgemeester Vander Stegen dreigde de zaal te ontruimen.¹² Het applaus volgde op de striemende repliek van Minnaert na de uiteenzetting door schepen August Balthazar (BWP) die de tariefverhoging voor de tram verdedigde. Minnaert nam de socialisten daarop zwaar op de korrel: 'Schepen Balthazar spreekt over loyauteit. Hij had moeten zeggen loyauteit van de prooi tegenover het roofdier. De loyauteit van de werkende klas tegenover de bourgeoisie moet niet bestaan.

Die loyauteit heeft ons gebracht waar we nu zijn. Om haar kraam recht te houden, doen ze nu samen en nu zien we den dank van de bourgeoisie: vermindering van loon, verbreking van contracten. De achturenwet zal eene façadewet worden en wij zeggen:

Affiche van de KPB voor de parlementsverkiezingen van 1929. Behalve Kerk en Kapitaal, werden ook de socialisten – in de persoon van partijvoorzitter Emile Vandervelde – als 'vijand' afgebeeld. (DACOB, Brussel)

wanneer de arbeiders zoo weinig geloof in u hebben, dan is dat uwe schuld, maar wij zullen er voor zorgen van die arbeiders in opstand te brengen. Gij hebt ook nog in uwe moeders wieg gelegen. En sprekende van loyauteit tegenover de bourgeoisie, zal ik u zeggen dat die bourgeoisie van de wereld moet verdwijnen, vooraleer de klassenstrijd tot einde kan komen. Wanneer gij socialisten hier binnentrad, dat zegdet gij hetzelfde als wat ik heden zeg. Nu dat ge georganiseerd zijt, is het uwe taak de beloften van vroeger te volbrengen. Ik heb geen vertrouwen in dat eenig officieel lichaam dat gemeenteraad heet, en ik gebruik dat openbaar lichaam om de communistische propaganda te doen klinken, elken keer dat wij samenkomen. Ik maak van dit lichaam mijne openbare tribuun om de communistische gedachten en principen te doen kennen.'

Mogelijk waren deze duidelijke woorden een repliek op de reacties van (vooral) de socialisten op de tussenkomsten van Minnaert in die eerste zittingen. Schepen Balthazar deed dit nog met enig respect, anders dan de socialistische schepen Desiré Cnudde: 'Wij kunnen u missen', 'Ik zou willen als mijnheer Minnaert hier spreekt hij zich eerst en vooral gaat inlichten, dan zal hij met kennis van zaken spreken' en 'Zeeveraar'. Zijn partijgenoot Jules D'Asseler deed er nog een schepje bovenop met 'Gij kent niets' en 'Ga liever naar den cirk. Daar heeft men clowns noodig, hier niet'.¹³

Het is niet uitgesloten dat Minnaert, in zijn eenmansfractie en zonder enige ondersteuning van buitenaf, zich aanvankelijk weleens vergalopperde. Maar daarna waren de replieken op zijn tussenkomsten zelden ten gronde, wat wijst op een correcte analyse van zijn kant. Vaststaat dat hij de volgende zes jaar op iedere zitting meermaals tussenkwam.

Dat was overduidelijk bij de bespreking van de jaarlijkse begroting, die Minnaert vrijwel monopoliseerde. Zo kwam hij voor de begroting van 1928 dertien keer tussen, terwijl alle andere gemeenteraadsleden samen zich tot vier tussenkomsten beperkten. Zijn veelvuldige en harde tussenkomsten enerveerden dan wel de hele gemeenteraad, het waren vooral de socialisten die hij in de gordijnen joeg. Vaak was de repliek van de BWP-schepenen eerder door wrevel ingegeven dan dat ze een afdoend antwoord gaven. Bij de drie katholieke en de ene liberale schepen was dit minder het geval. De liberale burgemeester Alfred Vander Stegen kon zijn irritatie ook moeilijk onderdrukken, maar dat had eerder te maken met het handhaven van de dagorde dan met de inhoud van de tussenkomsten van Minnaert.

Nog in die eerste jaren waren er twee opmerkelijke incidenten. Het eerste was op de zitting van 24 oktober 1927 toen Minnaert als enige niet rechtstond bij de rouwhulde voor de voormalige burgemeester Emile Braun. Toen hij na de diverse lofredes het woord wilde nemen, werd hem dit bruuw ontnomen, gesteund door de volledige raad. Pas op de zitting van 30 april 1928, toen de oprichting van een monument voor Braun werd behandeld, had hij de gelegenheid zich te verantwoorden. Hij verwees naar een door Braun gedekt gewelddadig politieoptreden tegen stakers in 1900, waarover Anseele, toen in de oppositie, op de zitting van 11 juni van dat jaar een interpellatie gehouden had. Bij latere rouwhuldes stond Minnaert wel steeds recht en sloot hij zich soms zelfs aan bij de toespraken.

Het tweede incident was van zeer persoonlijke aard. Bij de bespreking van de begroting op de zitting van 6 februari 1928 verzette Minnaert zich tegen de regel dat de familie

de kosten van de opname in een voorziening van een bejaarde of 'krankzinnige', zoals zo iemand toen heette, moest betalen. Voor arbeiders die al langs alle kanten gepluimd werden, was dat volgens hem onaanvaardbaar. Hij stond daarin lijnrecht tegenover de schepenen van de BWP.

Minnaert: 'Wanneer de werkman het ongeluk heeft iemand van zijn familie naar het krankzinnigengesticht te moeten sturen, zoals nu het geval is met mijn vrouw ...'

Onderbreking door schepenen Cnudde (BWP): 'Ge moet toch geen eergevoel hebben ...'

Minnaert: 'Iemand die dus een lid van zijne familie in een krankzinnigengesticht moet plaatsen, krijgt brief op brief om hem te verplichten een deel van zijn loon af te staan. [...] Ik voel de plicht niet te betalen en zal het ook niet doen!'

Cnudde: 'Ge zijt dus een mensch die zijnen plicht niet voelt, ge moest beschaamd zijn.'

Minnaert: 'Ik herhaal dat ik den plicht niet voel op mij wegen voor mijn vrouw te betalen. Als werkman.'

Raadslid Georgine Blanchaert (BWP): 'Het wordt onbetamelijk. Zal dat nog lang duren?'

Cnudde: 'Zóó cyniek over het ongelukkig lot uwer vrouw spreken. Ze zou met verachting op u neerzien als zij 't moest hooren en begrijpen. Hoe durft ge zóó spreken over iemand waarvoor ge liefde zou moeten gevoelen? 't Is schande.'

Minnaert: 'Mijne liefde gaat naar den werkenden stand.'

(rumoer)

Cnudde (roepend): 'Ik vraag mij af of dat zoo zal voortgaan. Zullen we verplicht zijn naar zoo iets te blijven luisteren?'

Minnaert: '[...] Ik neem de verantwoordelijkheid voor mijn woorden: ik voel den plicht niet, als werkman, voor mijn vrouw te betalen.'

(langdurig rumoer)

Raadslid Jules De Backer (BWP): 'Ge zoudt beter doen eens naar dokter De Moor te gaan.' [...]

Cnudde: '[...] Gelukkig zijn er nog zooveel schlechterikken niet in den zin van Minnaert. [...] Ik begrijp maar niet hoe die lieden den man die daar nu zit te lachen in hunner naam laten spreken. Hij is onwaardig in eene openbare vergadering te zetelen en daar de werklieden te vertegenwoordigen.'

Minnaert: 'Als men hier eenige opmerkingen maakt ten voordele der werkende klas, wordt men persoonlijk beledigd.'

Cnudde: 'Als ik u beledigd hebt, is het maar recht, ge hebt het ten volle verdiend!' ¹⁴

1933-1938, crisis in het schepencollege – socialisten en communisten vinden elkaar

De verkiezingen van 9 oktober 1932 waren voor de Gentse KPB een enorm succes. De lijst behaalde bijna 9600 stemmen en drie verkozenen. Opmerkelijk: deze drie Gentnaars waren de enige gemeenteraadsleden van de KPB in Vlaanderen. Hoe dit succes te verklaren? Met een combinatie van nationale en lokale elementen. Op lokaal vlak was er

het gegeven dat de BWP in Gent mee in het bestuur zat en de KPB de enige oppositiepartij vormde. Nationaal had de economische crisis haar hoogtepunt bereikt met een nooit gezien aantal werklozen. Dit had in de woelige zomer van 1932 geleid tot een langdurige wilde staking in de Borinage, die oversloeg naar andere plaatsen, ook naar Gent. De vakbonden en de BWP waren te verrast, zodat de KPB aanvankelijk de leiding van de actie kon nemen. Op sommige plaatsen leidde de onvrede met de reformistische politiek van de BWP tot de bestorming van socialistische volkshuizen. Dat speelde volledig in de kaart van de KPB die toen, tot de ommekeer in 1935, de BWP als haar eerste vijand beschouwde.

Minnaert kreeg dus in de gemeenteraad het gezelschap van Kamiel Van Acker en Cyriel Verkest. Daardoor was de KPB niet meer uit de commissies te houden. Het werk kon verdeeld worden: Minnaert bleef de leider, Verkest legde zich toe op de haven, en Van Acker op het stadspersoneel. Anders dan in de vorige legislatuur was de KPB niet de enige oppositiepartij. Er waren ook twee verkozenen van een conservatieve katholieke scheurlijst: franskiljons en absolute tegenpolen van de communisten. Al op de installatievergadering van 2 januari 1933 zat het er bovenarms op toen Minnaert, tevergeefs, voorstelde het gebruik van het Frans in de gemeenteraad te verbieden.¹⁵

Toen de Belgische Bank van de Arbeid (BBA), het paradepaard van de socialistische beweging, eind maart 1934 failliet ging, verweten de katholieken schepenen van Financiën August Balthazar (BWP) dat hij stadsgelden bij deze socialistische instelling geplaatst had. Dit leidde tot de uiterst woelige gemeenteraadzitting van 2 mei 1934. De liberalen waren enigszins terughoudend. Bij monde van burgemeester Vander Stegen stelden ze

dat aan Balthazar niet kon verweten worden stadsgeld bij de BBA geplaatst te hebben, maar dat hij wel onvoorzichtig geweest was dit niet terug te trekken toen het slecht bleek te gaan bij de bank, wat wellicht veroorzaakt was door zijn overtuiging dat de bank het wel zou redden, desnoods met overheidssteun. De katholieken daarentegen gingen uit van kwade trouw en eisten zijn onmiddellijk ontslag. Hun woordvoerder, raadslid Hector Goossens, werd openlijk bijgetreden door de katholieke schepenen Alfons Siffer, die Balthazar vrankweg 'leugenaar' noemde. Uiteraard verdedigden de socialisten zich, in de eerste plaats Balthazar zelf. Minnaert verwoordde de houding van de KPB. Al van in 1930 was er, zeker in de financiële pers, alarm geslagen over de wankelende basis van de banken. Bij de BBA waren er bijkomende factoren die tot voorzichtigheid hadden moeten leiden. Dat was niet gebeurd, wat de verantwoordelijkheid was van het hele college: 'Wij zullen ons niet vereenigen met de groepen die hunne pijlen richten enkel op den heer schepenen van financiën.' Niet Balthazar, maar het hele college diende ontslag te nemen. Ieder bleef bij zijn standpunt en Balthazar nam geen ontslag.

We willen toch op twee merkwaardigheden wijzen. De eerste is dat Minnaert op de zitting van 23 augustus 1932, nog tijdens de vorige legislatuur, protesteerde tegen het feit dat de stad voor een lening een offerte had gevraagd bij verschillende banken, maar niet bij de BBA. Niemand trad Minnaert bij, ook de BWP niet. Het tweede opmerkelijke feit betreft de aanvang van die fameuze zitting van 2 mei 1934. Burgemeester Vander Stegen had de rijkswacht, niet de stadspolitie, opgevoerd om het stadhuis te beveiligen. Hiertegen protesteerde Minnaert, die dit betitelde als

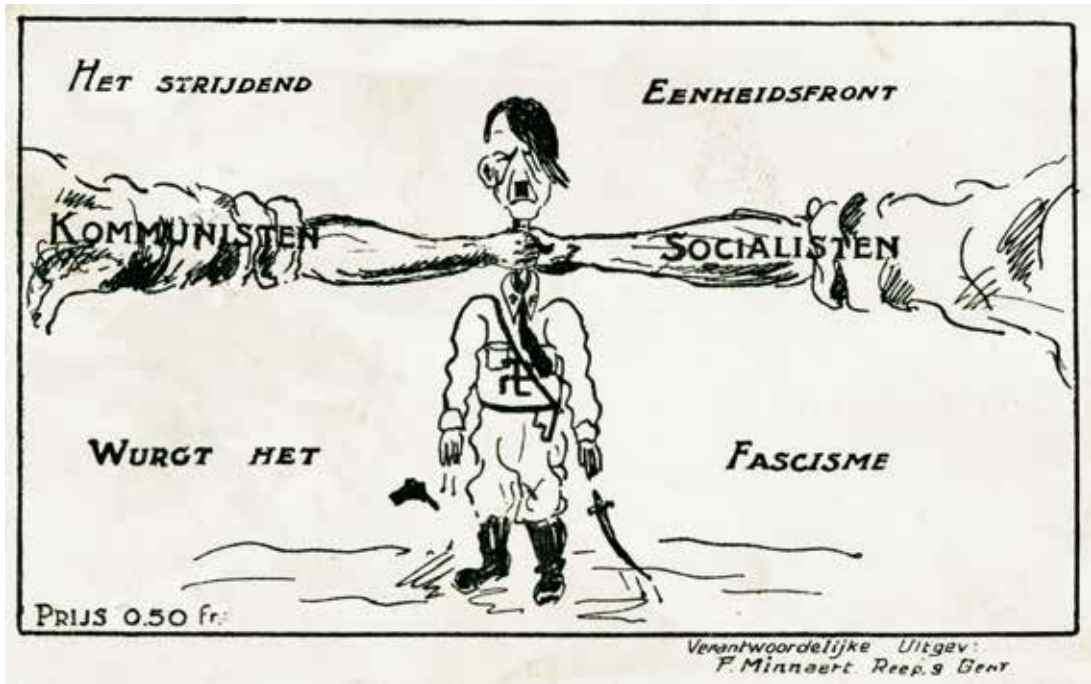

Affiche uitgegeven in 1932 door de Kommunistische Partij van België en de Kommunistische Jeugd van België voor solidariteit met de mijnwerkers in de Borinage. (Amsab-ISG, Gent)

een 'staat van beleg'. (Schepen!) Balthazar trad hem meteen bij. Een zeldzaam geval van eensgezindheid en dit bij de aanvang van een zitting waarin Balthazar en de BWP de schietschijf zouden zijn.

Op 4 juni 1934 ontzette de provinciegouverneur Balthazar uit zijn ambt, op eensluidende vraag van de (homogeen katholieke) deputatie. Twee dagen later namen de twee resterende socialistische schepenen, Anseele jr. en Cnudde, uit protest ontslag, in uitvoering van een unanieme beslissing van de Gentse BWP-federatie. De katholieken en de liberalen drongen aan op een herintrede

van de BWP in het college. De discussie beheerste de gemeenteraadszitting van 30 juli 1934. Uiteraard werd daardoor het debat over de wenselijkheid van een drieledig college hernomen. Minnaert had de coalitie altijd bestreden en herhaalde zijn argumenten, die hij eerder had verwoord op de installatievergaderingen van 1927 en 1933. Hij stelde voor dat iedereen ontslag zou nemen om vervolgens nieuwe verkiezingen te houden. Enkel de KPB-fractie stemde voor die motie. De BWP weigerde terug te keren zodat de katholieken en liberalen in oktober, bij het verstrijken van de wettelijke termijn van drie maanden,

Kaart van de Gentse federatie van de KPB met een oproep voor een eenheidsfront met de socialisten. Ferdinand Minnaert is de verantwoordelijke uitgever, ca. 1935-1936. (DACOB, Brussel)

noodgedwongen de vacante schepenplaatsen moesten bezetten met eigen mensen.

Doordat de BWP en de KPB nu samen in de oppositie zaten, waren er veel minder wederzijdse verwijten, zeker na de door de Komintern opgelegde koerswijziging van april 1935 (zie boven). Op de zitting van 22 juni 1936, bijeengeroepen door de oppositie, zette die zich af tegen het voornemen van het college om de lonen van het stadspersoneel met 5 procent te verminderen en tegen het hardhandige optreden van de ordediensten, wellicht tegen de mensen die betoogden tegen de loonsvermindering. De BWP en de KPB, met Balthazar en Minnaert als woordvoerders, traden gezamenlijk op zonder enige dissonante toon.

1939-1946, oorlog en vrede

Het resultaat van de verkiezingen van 16 oktober 1938 was voor de Gentse KPB ontgoochelend. Het stemmenaantal viel terug op 5,5 procent, waardoor twee zetels verloren gingen. Minnaert was weer alleen, althans als communist. Aan het andere uiterste van het politieke spectrum had zowel het Vlaams Nationaal Verbond (VNV) als Rex een verkozene. De verklaring voor deze achteruitgang is dubbel. BWP en KPB kwamen beide uit de oppositie, wat altijd voordelig is voor de grootste partij, want die maakt kans op bestuur. Volgens Rudi Van Doorslaer is het resultaat van 1938 eigenlijk niet zo verwonderlijk, maar is het gewoon een terugkeer naar de normale situatie, na de uitzonderlijke

verkiezingsuitslag van 1932. Toen was de KPB de enige oppositiepartij, die bovendien met Ferdinand Minnaert in de legislatuur ervoor fel van leer getrokken was tegen de grote drie. Minnaert die bij voorkeur campagne voerde met spontane toespraken in de cités, trok daardoor ook een publiek van 'lompenproletariaat'¹⁶ aan. Dit publiek was doorgaans electoraal niet zeer trouw en heeft volgens Van Doorslaer in 1938 wellicht deels voor het VNV en Rex gestemd. Na deze verkiezingen werd het driedelige college hernomen, weliswaar niet meer met Balthazar, want die was sinds mei 1938 minister.

Ondanks de harde woorden die gevallen waren op de zitting van 2 mei 1934, werd toch overeengekomen het driedelige college te herstellen. Op de installatiezitting van 5 januari 1939 maakte Minnaert zich vrolijk over de onderlinge 'vergevensgezindheid' van de grote drie, gelet op de harde verkiezingscampagne van oktober 1938 waarbij de grote drie elkaar zwaar aangevallen hadden. In 1939 waren er twaalf gemeenteraadszittingen, in 1940 nog vier voor de bezetting. In deze relatief korte periode valt op dat de verstandhouding tussen de socialisten en de katholieken niet goed was, soms zelfs zeer vijandig. Evident wanneer het over het onderwijs ging, maar ook bij andere thema's, zoals de verloning en het statuut van het stadspersoneel. Het kwam zelfs een aantal keren tot een stemming waarbij de katholieken, vaak met Rex en VNV, in de minderheid waren.

De tussenkomen van Minnaert waren minder gericht tegen de BWP en meer tegen het college in zijn geheel. Zo trad Minnaert het nieuwe BWP-raadslid Amédée De Keuleneir fel bij toen die zich op 17 april 1939 tegen het college afzette bij het debat over de nieuwe pensioenregeling van het stadspersoneel. De meeste energie besteedde Minnaert ech-

ter aan de harde woordenstrijd met VNV'er Bockaert en vooral met rexist Wyckaert, zijn nieuwe 'collega's' in de oppositie. Wyckaert was een zeer ijverig raadslid, waardoor Minnaert hem meer dan de passievere en vaak afwezige Bockaert aanviel.

Die periode werd beheerst door de oorlogsdreiging. Eigenlijk gingen alle raadsleden ervan uit dat die onvermijdelijk was, behalve Minnaert. De vrede zou gehandhaafd blijven 'dank zij Rusland', zo zei hij in april 1939, vijf maanden voor het Molotov-von Ribbentrop-pact.

Bij de inval van nazi-Duitsland op 10 mei 1940 werden personen die voor de Belgische overheid 'verdacht' waren, van hun vrijheid beroofd. Communisten waren op zich al verdacht, maar nu des te meer met het niet-aanvals-pact tussen de Sovjet-Unie en Duitsland van eind augustus 1939. Minnaert¹⁷ en vele andere Gentse KPB'ers zoals Van Acker, Verkest en Van den Sompel werden naar Frankrijk afgevoerd. Door de snelle opmars van het Duitse leger hielden de bewakers van Minnaerts groep het snel voor bekeken en was hij reeds begin juni terug in Gent, beduidend vroeger dan de andere weggevoerden. Zo kon hij deelnemen aan de gemeenteraadszitting van 14 juni, de eerste tijdens de bezetting. De bezetter liet aanvankelijk toe dat de gemeenteraden verder functioneerden, maar enkel voor technische punten en zonder debat. In Gent waren er nog vier zittingen in 1940 en nog eentje in 1941. Met uitzondering van één was Minnaert telkens aanwezig. Het college was van oordeel dat de zittingen best met gesloten deuren werden gehouden. Op de zitting van 18 juli 1940 was Minnaert de enige die zich daartegen verzette. Op de daaropvolgende zitting van 26 augustus vroeg ook de VNV'er Bockaert, die voordien nog in Frankrijk vastzat, bij ordemotie dat de zitting

openbaar zou zijn. Slechts vier raadsleden stemden voor: Bockaert zelf, de enige rexist, één katholiek en Minnaert. Na de bevrijding, op de zittingen van 11 maart 1946 en 19 april 1948, maar ook op de Senaatzitting van 2 oktober 1946, werd Minnaert verweten 'samen met de collaborateurs gestemd te hebben'. Naar ons oordeel onterecht. Hij had dit standpunt al ingenomen op de zitting ervoor, in afwezigheid van zowel VNV als Rex. Bovendien had hij zich al op 3 januari 1927, bij zijn allereerste zitting als gemeenteraadslid, verzet tegen het principe van besloten vergaderingen (zie hoger). Op de enige zitting van 1941, op 17 februari¹⁸, vroeg Minnaert opnieuw met open deuren te vergaderen, wat alle andere raadsleden afwezen. Was de macht van de gemeenteraden door de bezetter al fel beperkt, op 11 april 1941 werden ze formeel 'geschorst', in feite opgeheven.

Na de bevrijding – voor Gent was dat op 6 september 1944 – werd het wettelijk stadsbestuur moeizaam hersteld. Burgemeester Vander Stegen had niet veel zin zijn functie verder uit te oefenen en van de zeven schepenen was er één in Duitsland gevangen en waren er liefst vijf 'verbrand'. Pas op 26 februari 1945 kon de eerste gemeenteraad na de bevrijding gehouden worden. Bij de talrijke afwezigen waren onder meer de vier raadsleden die nog in Duitse gevangenschap zaten, onder wie Minnaert. Op 5 mei 1945 werd hij bevrijd uit Mauthausen (zie hoger). Pas later zou blijken dat hij de enige van de vier raadsleden was die de kampen had overleefd. Op de zitting van 4 juni 1945 nam hij zijn plaats in de gemeenteraad weer in.

Die zitting was louter een hulde aan de in nazigevangenschap omgekomen raadsleden.¹⁹ Tot het einde van de legislatuur waren er daarna nog vijf zittingen in 1945 en zes in 1946. Door het wegvallen van de raadsleden

van VNV en Rex was Minnaert opnieuw enig oppositielid. Anders dan voorheen werd hij nu wél met respect behandeld. De replieken op de tussenkomsten van Minnaert waren meestal beschaafd, soms scherp en zelfs bits, maar schelden of uitlachen gebeurde niet meer. Eén enkele maal was er wel heibel, maar enkel met de CVP. Op de zitting van 11 maart 1946 pleitte hun raadslid Gustaaf Huyghe om een aantal gunsten aan erkende weerstanders te verlenen. Minnaert ging daar uiteraard mee akkoord, maar verweet de CVP 'huichelarij' nu de kiescampagne voor de wetgevende verkiezingen van 17 februari 1946 ertoe had geleid dat de vroegere kiezers van VNV en Rex massaal op de CVP gestemd hadden. Dit verwijt leidde tot een roep- en scheldpartij zoals in het interbellum. Uiteraard beriep Minnaert zich op zijn status van gewapend weerstander als een van de eerste gevangenen in Breendonk, erkend met ingang van 1 augustus 1940. Dat weerhield de CVP'er Honoré Verhaest er niet van de houding van Minnaert in de gemeenteraad in de zomer van 1940 te veroordelen (zie hoger).

Minnaert mocht dan al enig raadslid van de oppositie zijn, hij stond niet altijd alleen. Het socialistisch raadslid Amédée De Keuleneir, pas in 1939 voor het eerst verkozen, sloot zich meermaals aan bij de standpunten van Minnaert en vice versa. Ook als dat inging tegen Edward Anseele jr., de eerste schepenen en feitelijk burgemeester. Op de zitting van 3 augustus 1945 kwam het zelfs tot een stemming over de nieuwe loonbarema's van het stadspersoneel, waarbij drie BSP'ers, onder wie De Keuleneir, samen met Minnaert tegen het college stemden. Dat de syndicalist De Keuleneir, zoals Minnaert, zeer actief was geweest in de opvang van kinderen van republikeinen uit de Spaanse burgeroorlog, verklaart wellicht hun onderlinge verstandhouding.

Dat de syndicalist Amédée De Keuleneir, zoals Minnaert, zeer actief was geweest in de opvang van kinderen van republikeinen uit de Spaanse burgeroorlog, verklaart wellicht hun onderlinge verstandhouding. Op de foto: De Keuleneir met zijn vrouw Tine Hannick en hun twee kinderen. Rechts van De Keuleneir: de *niño* die ze in huis namen. (Amsab-ISG, Gent)

Ook over het gebruik van de stedelijke belastingen, een financiële tussenkomst van de stad om bejaarden toe te laten steenkolen voor de volgende winter aan te kopen, het verzet tegen de veelvuldige uithuiszettingen en de werkomstandigheden in de haven trokken ze samen ten strijde. Eenmaal trad zelfs de socialistische schepen Georges Nachez Minnaert bij, met name rond de gewenste overname van de private trammaatschappij.

1947-1952, kleine garnaal in de grote oppositie

De eerste naoorlogse gemeenteraadsverkiezing op 24 november 1946 was voor de Gentse KPB geen succes. Met 5928 stemmen, amper 230 meer dan in 1938, kon de partij maar één mandaat verzilveren, zodat Minnaert het enige communistisch raadslid bleef. Dat was sterk tegen de nationale tendens in, want alleen al in Vlaanderen had de KPB vijftig zitjes veroverd, een tienvoud van het aantal in 1938. Merkwaardige vaststelling: in 1932 was 100 procent van de communistische gemeenteraadsleden in Vlaanderen Gentenaar, in 1938 was dat 20 procent, en in 1946 nog 2 procent.

Tijdens de nieuwe legislatuur stond een homogeen CVP-college aan het hoofd, met als burgemeester Emiel Claeys. Socialisten, liberalen en communisten vormden de oppositie. De CVP had maar één zetel meer dan de oppositie, maar vormde geen coalitie. In zijn toespraak op de installatiezitting van 13 januari 1947 gaf Minnaert aan dat de Gentse KPB een eenheidslijst met de BSP en de liberalen had voorgesteld, maar dat dat voorstel was afgewezen. De zetelverdeling bij de gemeenteraden was veel gunstiger voor de grootste partijen, waardoor kartelvorming interessant was. Concreet waren er in Gent 46.700 stemmen uitgebracht voor de CVP die 20 zetels opleverden, waar de andere lijsten samen 55.100 stemmen hadden behaald voor 19 zetels.

De bedoeling van het homogene college was meteen duidelijk: de CVP wilde de katholieke scholen in Gent de financiële voordelen van de stadsscholen bezorgen. Dit werd prompt uitgevoerd.²⁰ BSP en KPB zaten nu samen in de oppositie, maar waren zeker niet eenstemmig. Aanvankelijk verschilden

de standpunten niet vaak, maar gaandeweg werd de woordenstrijd met (vooral) Nachez, Anseele jr. en ook vroegere medestander De Keuleneir meer regel dan uitzondering. Toen Minnaert op de zitting van 17 februari 1947 een beklijvend pleidooi hield voor het officieel onderwijs, juichten de socialisten en liberalen hem stormachtig toe. Toen hij exact een maand later, op 17 maart 1947, bij de voortzetting van het onderwijsdebat in dezelfde zin tussenkwam, gaf een futilliteit aanleiding tot een verbale clash met de BSP'er Georges Nachez. Wat was er veranderd? Op 12 maart hadden de KPB-ministers ontslag genomen en op 20 maart werd de nieuwe regering gevormd zonder de KPB.²¹ Opvallend was dat CVP-burgemeester Emiel Claeys het verbale geweld rustig liet begaan, tot grote woede van Nachez, die Claeys verweet zich te verkneukelen in de onderlinge woordenstrijd van de linkerzijde.

Zeer lezenswaard is het verslag van de zitting van 19 april 1948. Het college stelde een nieuw politiereglement voor om de toelatingsvoorwaarden voor publieke manifestaties te verstrengen. De aanleiding was een incident met de KPB kort voordien. Er was in hun bolwerk op de Korenmarkt (zie hoger) een meeting voorzien waar veel volk op verwacht werd. Daarom was toestemming gevraagd om luidsprekers op de Korenmarkt te plaatsen, maar de burgemeester weigerde. Tijdens de meeting waren de luidsprekers weliswaar in het lokaal opgesteld, maar zo luid dat iedereen op de Korenmarkt de toespraken kon volgen. Vanzelfsprekend was Minnaert tijdens de zitting de eerste die het woord nam om het voorgestelde reglement te bespreken. Hij deed dat zo vurig en zo welsprekend dat eerst de socialisten en nadien zelfs de liberalen zich in de loop van het debat aansloten. Enkel de partijtucht in

de CVP zorgde ervoor dat de meerderheid (van één zetel) het toch haalde. Het verslag van dit debat beslaat twintig bladzijden en toont Minnaert op zijn best. De door hem gebruikte argumenten kunnen als een credo van zijn politieke optreden betiteld worden. Amper twee maanden na de communistische machtsgreep in Tsjecho-Slowakije, waardoor de Koude Oorlog in de ultieme fase gekomen was, was het overhalen van socialisten en liberalen een waar huzarenstuk. Dit had nog een vervolg tijdens de door de oppositie samengeroepen zitting van 2 juli 1948 toen Minnaert, weerom bijgetreden door BSP en liberalen, interpelleerde over het verbod op een manifestatie van de weerstand.

De bondgenootschappen en tegenstellingen waren soms merkwaardig. Op de zitting van 26 september 1949 oordeelde Minnaert dat de stad veel te veel betaalde voor de aankoop van een kunstwerk en lokte hij daarover een stemming uit. Iedereen stemde voor de aankoop, ook de oppositie, behalve Minnaert en ... de liberaal Laurent Merchiers.²² Op de zitting van 21 november 1949 kwam het optreden van de politie bij de 'bezetting' van het Gravensteen door studenten aan bod. Iedereen vond dat de politie te hard was opgetreden, behalve Minnaert. Hij vond dat als de politie hardhandig optrad tegen stakers er voor studenten geen uitzondering gemaakt moest worden. Dat was ongetwijfeld ironisch bedoeld, maar werd zo niet begrepen.

Ook in deze legislatuur hadden de tussenkomsten van Minnaert vooral betrekking op huisvesting, onderstand, het stadspersoneel, de werkomstandigheden van de havenarbeiders, de openbare dienstverlening, zoals zorgvoorziening, energie, huisvuilophaling, tram en dergelijke. Opmerkelijk is dat hij vaak begrip toonde voor de middenstand en zelfs aan hun zijde stond, alleszins meer uitge-

sproken dan de socialisten. Even opmerkelijk zijn in die periode zijn vele en uitgebreide pleidooien voor wereldvrede, ongeacht het eigenlijke onderwerp van het lopende debat. Zo begon Minnaert op de zitting van 20 december 1950 met het bestrijden van het beleid van het college tegen het officieel onderwijs om te eindigen in een warm pleidooi om met alle middelen een nieuwe wereldoorlog te beletten.

Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 12 oktober 1952, in volle Koude Oorlog, ging de KPB verder achteruit. In Gent behaalde de partij amper de helft van de stemmen van 1946 en verloor ze haar enige zetel. Een maand later vond de laatste zitting van de uit-tredende legislatuur plaats, waarop Minnaert als vanouds vlijmscherp protesteerde tegen alles waarmee hij niet akkoord ging. Zijn laatste interventie betrof zijn verzet, samen met de BSP, tegen de openingstaks opgelegd aan nieuwe horecazaken. Een CVP-raadslid merkte venijnig op dat de communist Minnaert bezorgd deed over de Gentse middenstand, terwijl die in de Sovjet-Unie uitgeroeid was. Daarmee kwam een einde aan het laatste mandaat van Minnaert. Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1958, 1964 en 1970 was hij telkens kandidaat voor de KPB, maar raakte hij niet meer verkozen.

Senator Minnaert

Vanaf de wetgevende verkiezingen van 1925 was Ferdinand Minnaert lijsttrekker van de KPB voor de Kamer in het arrondissement Gent-Eeklo, maar hij haalde het nooit. Enkel in 1946 en 1949 werden er Vlaamse communisten tot volksvertegenwoordiger verkozen: in 1946 één in Antwerpen en in Oost-Vlaanderen zelfs twee. Door de pro-

vinciale apparentering vielen beide zetels in Aalst. In 1949 werd enkel de Antwerpenaar herkozen.

De Senaat, die toen dezelfde bevoegdheid had als de Kamer, werd tussen 1921 en 1991 in drie trappen samengesteld. De kiezer duidde de eerste groep, de helft van het aantal Kamerleden, aan. De provincieraden verkozen de tweede groep, waarvan het aantal afhankelijk was van het aantal inwoners per provincie, met een minimum van drie. Die twee groepen samen coöpteerden ten slotte de derde groep, die bestond uit de helft van het aantal provinciale senatoren. De provinciale en de gecoöpteerde senatoren werden in de praktijk aangeduid door hun partij en waren hoofdzakelijk heropgeveste politici die niet rechtstreeks verkozen waren. De partij had hiermee ook de mogelijkheid om niet-populaire maar verdienstelijke politici in het parlement te hebben, waardoor de fracties evenwichtiger samengesteld werden.²³ De KPB, die enkel in Henegouwen, Luik en Brussel een sterke basis had, maakte daar in 1936 gebruik van om toch één Vlaming in het parlement te krijgen. Met slechts twee rechtstreeks verkozen en één provinciale senator kon de KPB toch een vierde senator coöpteren dankzij een kartel met de BWP. Zo kon Minnaert op 30 juni 1936 senator worden. Minnaert was toen de Vlaamse nummer twee van de KPB, maar de eerste, Jef Van Extergem (1898-1945), had de toen vereiste minimumleeftijd van 40 jaar niet. In 1939 veroverde de KPB maar twee senaatszitjes, niet voldoende om te kunnen coöpteren, zodat Minnaert in maart 1939 zijn mandaat verloor. Na de succesrijke verkiezingen van 1946 kon de KPB op eigen kracht twee senatoren coöpteren, zodat hij vanaf maart 1946 weer senator was. Het resultaat van de vervroegde verkiezingen van 1949 liet dat echter niet

meer toe. Minnaerts loopbaan als senator stopte dus in mei 1949.

Minnaert voelde zich in de pluchen senaatszetels even goed als in de Gentse gemeenteraad. Amper een week na zijn eerste beëdiging hield hij op 7 juli 1936 een lange toespraak waarin hij voluit pleitte voor de rechten van het Vlaamse volk én de oprichting van een volksfront naar Frans voorbeeld. Zijn tussenkomsten waren steeds spits. Toen hij in februari 1937 bij een toespraak herhaaldelijk onderbroken werd, zei hij: 'Ik ben niet gewoon veel te onderbreken, maar wanneer ik spreek, kan ik de onderbrekingen goed verdragen. Ik meen wel in staat te zijn om aan ieder een degelijk antwoord te kunnen geven, en ge moet u niet vergissen, ik maak weinig kabaal, maar als het er op aan komt mij te verdedigen, zal ik niet achteruitwijken.' Voor een neofiet in de 'Hoge Vergadering' is dat een sterk staaltje van zelfzekerheid.

Minnaert sprak consequent Nederlands, ook in discussies met Franstalige sprekers. De Gentse burgemeester Alfred Vander Stegen, ook senator, daarentegen repliceerde op de zitting van 20 mei 1937 op een uiteenzetting van Minnaert in het Frans om ... zijn beleid als burgemeester van Gent te verdedigen. De even liberale en franskiljonse Oost-Vlaamse senator graaf Maurice Lippens daarentegen ging met Minnaert wél in het Nederlands in discussie, niet toevallig over Congo waarvan Lippens gouverneur-generaal geweest was.

Alleszins was Minnaert een zeer ijverig senator. Tijdens zijn eerste mandaat van juli 1936 tot februari 1939 hield hij 6 interpellaties, gaf hij liefst 23 redevoeringen en kwam hij nog eens 11 maal tussen in andere debatten. Dat was veel meer dan de modale senator. Inhoudelijk sneed hij 18 verschillende thema's aan: de Spaanse burgeroorlog

(6 maal), de rechten van de Vlamingen (5 maal), de werkloosheid, de huishuurprijzen en de gevolgen van de grote oorlog (elk 4 maal), naast onder meer de discriminatie van de lokale bevolking in de kolonie, de slechte behandeling van Griekse zeelui in de Antwerpse haven, en het lot van de Oostendse garnaalvisser. Opvallend is dat hij meermaals van de BWP-fractie applaus kreeg.

Tijdens zijn tweede mandaat van maart 1946 tot mei 1949 was hij minder actief: met 2 interpellaties, 8 redevoeringen en 3 tussenkomsten. Dit is deels te verklaren doordat de KPB tot maart 1947 in de regering zat en deels doordat een fractie van 17 senatoren meer werkverdeling toelaat dan een fractie van 4. Huisvesting, werkloosheid, de oorlogsslachtoffers, de weerstand en de Vlaamse rechten waren opnieuw de meest voorkomende thema's.

Op te merken valt dat Ferdinand Minnaert op de installatiezitting van 19 maart 1946 werd voorgedragen als kandidaat-derde ondervoorzitter van de Senaat. De KPB-fractie leider Henri Glineur gaf aan dat de vierde partij van het land recht had op de vierde hoogste post in de Senaat. Naast de KPB stemde enkel de helft van de BSP-fractie voor, de andere helft onthield zich, zodat de andere kandidaat, voorgedragen door de CVP, het haalde.

Volgens ons was een sterker argument geweest te wijzen op het aandeel van de communisten in het verzet, want de drie andere KPB-senatoren van de legislatuur 1936-1939 waren allen tijdens de bezetting door de

Ondanks de absolute loyaleit van Minnaert aan de partij, bevat zijn persoonlijk partijdossier een document met een klacht uit juli 1948 waarbij hem verweten wordt te zachtmoedig opgetreden te hebben bij de zuivering in de federatie Ronse. (DACOB, Brussel)

B/DV

12 Augustus 1948

classen-

Aan de Kameraden P.S. en de leden van het F.K.
der Federatie RONSE

Waarde Kameraden,

Ik ben in het bezit van uw verslag
van 29 Juli, waaruit ik o.a. volgende passage ontleen :

"De houding van kam. Minnaert als lid van de Centrale
"Controle-Commissie is af te keuren, gezien hij weigerde
"de resolutie door te drijven, die rekening hield met de
"uitsluiting der schuldigen van de fractie; daardoor
"bestaat deze nog en blijft gevaarlijk voor de Partij.
"In plaats van de fractie hardhandig te bekampen, hield
"hij hen eerder de hand boven het hoofd. Hij stelde voor,
"zand over alles te gooien, wat niemand, geen mens, aanstond".

In deze passage maakt ge aanmerkingen
op de houding van kameraad Minnaert. Ik zal niet nalaten
er met hem over te spreken en na opheldering, zullen wij
samen, d.w.z. gij, kd. Minnaert en ikzelf, het geschil
regelen.

Kameraadschappelijk,

De Nationale Kader-Verantwoordelijke

J. BORREMANS

nazi's omgebracht. Ferdinand Minnaert had het, na vier jaar concentratiekamp, wel overleefd, maar verloor zijn zoon. Zou met dat argument de uitslag dezelfde geweest zijn?

Uitleiding

De titel van het paginavullende artikel in *De Rode Vaan* van 11 september 1975 naar aanleiding van Minnaerts overlijden luidde: 'Ferdinand Minnaert standvastig en strijdvaardig'. Dat uitte zich niet alleen in zijn directe spreekstijl en het ferm standhouden in vijandige debatten, maar ook in zijn onwankelbaar geloof in de juistheid van de partijlijn, ook al veranderde die voortdurend. In 1928 werden de trotskisten – in Gent toen driekwart van de leden! – uit de partij gezet. In 1935 werd de grote vijand BWP plots de eerste bondgenoot. In 1939 verdedigde de KPVB het akkoord tussen Stalin en Hitler. En in 1944 werd de autonome Vlaamse vleugel van de KPVB, die in januari 1937 was opgericht met onder meer Minnaert aan de top, zonder enig debat opgeheven. Het blijkt niet dat hij daarover ooit enige kritiek heeft geuit, althans niet extern. Het gebrek aan bewaard gebleven documenten van de Gentse federatie, vooral van voor 1941, laat niet toe te stellen dat hij intern geen kritiek geformuleerd zou hebben. Het lijkt ons echter niet waarschijnlijk. Hij was immers lid van de Centrale Politieke Controle Commissie, de 'partijpolitie' in de woorden van Rudi Van Doorslaer, wat wijst op een absoluut vertrouwen in de partijlijn. In 1945 en 1946 werd de partij met dubieuze beschuldigingen verder gezuiverd. In Gent gebeurde dat duidelijk onder zijn leiding, onder meer met de uitsluiting van zijn eigen schoonbroer Frans Torrekens.²⁴ Toch vonden we in zijn persoonlijk partijdossier ook een klacht

uit juli 1948 waarbij Minnaert verweten werd te zachtmoedig opgetreden te hebben bij de zuivering in de federatie Ronse.

Minnaert sprak geëngageerd op zeer veel terreinen. Toch mag opgemerkt worden dat één terrein voor hem absoluut prioritair was: huisvesting, met de woningnood, de krotbestrijding, de toestand in de beluiken, de huurprijzen en uithuiszettingen. Zelfs in andere debatten verwees hij naar de huisvestingsnoden. Wanneer bijvoorbeeld forse bedragen werden voorzien voor infrastructuurwerken of ter ondersteuning van cultuur of feestelijkheden, verklaarde hij telkens daar niet tegen te zijn, maar te betreuren dat niet evengoed geïnvesteerd werd in huisvesting. Hij streed daarbij voor de bouw van betaalbare en gezonde huurwoningen en verzette zich tegen het stimuleren van sociale koopwoningen, het dogma van de katholieken, omdat de minstbedeelden daar niet voor in aanmerking kwamen.

Zijn Vlaamsgezindheid en ijver voor het federalisme waren absoluut, ook al had dat als gevolg dat hij in de gemeenteraad en Senaat soms meestemde met het VNV. Daarbij bestreed hij trouwens steeds uitdrukkelijk de doeleinden van dit VNV. Luc Peiren suggereert dat die attitude een pragmatische basis had, met name dat eentaligheid in Vlaanderen kostenbesparend was.²⁵ Bij de bespreking van de post 'kosten van stenografie en drukken' van de stadsbegroting van 1928 maakte Minnaert inderdaad die opmerking, maar dat was in een financieel debat.²⁶ Als we de toespraken van Minnaert in de gemeenteraad en zeker in de Senaat erop nalezen, is het echter overduidelijk dat Minnaerts Vlaamsgezindheid gebaseerd is op een zeer sterke overtuiging dat de gelijke behandeling van Vlamingen en Walen noodzakelijk was.

Zo luidt het verslag van de Senaatszitting van 7 juli 1936: ‘Wij kommunisten staan met heel het Vlaamsche volk op het standpunt dat in Vlaanderen de onbeteekende minderheid van franskiljons die enkel uit bourgeoishaat tegen de taal van de volksmassa’s geen Vlaamsch willen spreken, niet in ’t minst afbreuk kan doen aan de noodzakelijkheid om de Vlaamsche eentaligheid van hoog tot laag in alle bestuursdiensten voor het Vlaamse land volkomen te doen eerbiedigen. [...] Wij strijden voor het volledig zelfbeschikkingsrecht van het Vlaamsche volk. [...] Jaren lang werd de Vlaamsche strijd vertroebeld door den strijd tusschen klerikalisme en antiklerikalisme, terwijl zoowel de klerikale als antiklerikale franskiljonse volksverdrukkers in hun vuist lachten.’

Toen hij in 1952 in de Gentse gemeenteraad gehuldigd werd wegens 25 jaar raadslid, begon hij zijn dankwoord met de opmerking dat bij het nalezen van de raadsverslagen sinds 1927 het hem opgevallen was ‘dat ik gedurende veel jaren mijn stem verhieft opdat uitsluitend de Vlaamse taal in deze Raad zou gebruikt worden’. Pas daarna overliep hij de ‘lange en lastige strijd’ voor het verwezenlijken van de doelstellingen van de KPB. Verder verwees hij naar wat er de voorafgaande kwarteeuw in de gemeenteraad was voorgevallen en besloot hij: ‘Over deze gebeurtenissen werden in deze Raad verscheidene meningen uitgedrukt, doch de verslagen van de gemeenteraadszittingen der laatste 25 jaren zullen voor het nageslacht getuigen wie op de beste wijze de vooruitgang en de bevrijding van de mensheid heeft gediend. Onze nazaten zullen er over oordelen.’

Inderdaad.

- 1 Toen was men meerderjarig op 21 jaar. Bovendien was bij een huwelijk voor de leeftijd van 25 jaar de toestemming van de ouders vereist. Uit de huwelijksakte van Minnaert en Marckx blijkt dat Ferdinand de toestemming had van zijn vader, maar niet van zijn moeder, bij wie hij nochtans inwoonde. Ferdinand diende op basis van de toenmalige wetgeving een ‘akte van eerbied’ aan zijn moeder te laten betekenen. Omdat zij daar niet op reageerde, werd dit als een impliciete toestemming beschouwd. Pas in 1990 werd de meerderjarigheid op 18 jaar gebracht en was de huwelijks toestemming van de ouders voor meerderjarigen niet meer vereist.
- 2 Zie onder meer de grafrede van Jef Turf (DACOB, schenking Jef Turf nr. 52) en Luc PEIREN, Communistische gemeenteraadspolitiek in Vlaanderen tijdens de tussenoorlogse periode. Het geval Gent 1926-1938. In: *Brood & Rozen*, (2000)2, p. 18.
- 3 Tot begin deze eeuw waren er in België meerdere turnfederaties, die elk geïntegreerd waren in een politieke zuil. We hebben niet kunnen achterhalen bij welke club Minnaert aangesloten was. In de campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1932, waarbij het er heftig aan toeging tussen de socialisten en de communisten, ‘onthulde’ de BWP dat Minnaert aangesloten was geweest bij een liberale kring. Nog op de gemeenteraadszitting van 27 februari 1933 werd over hem gezegd: ‘Hij maakte liberale kuren.’
- 4 In 1934 fuseerde het metaalbedrijf Van De Kerckhove, waar Minnaert toen werkte, met Carels/S.E.M., dat later door ACEC werd overgenomen.
- 5 Op de gemeenteraad van 2 juli 1948 zei Minnaert in een fel pleidooi dat hij ‘een zoon verloren heeft in de strijd tegen oorlog en dictatuur, maar onmiddellijk zijn andere zoon zou afgeven mocht dat de wereldvrede brengen’.
- 6 In 1937, bij de federalisering van de partij veranderde de naam van het blad in *Het Vlaamsche Volk*. Tijdens de bezetting werd het hernoemen als clandestiene uitgave onder de naam *De Roode Vaan*. Na de bevrijding werd het zelfs een dagblad, vanaf 1959 opnieuw een weekblad.
- 7 Een militante baatte de winkel uit. De opbrengsten waren voor de coöperatie Samenwerking, een mantelorganisatie van de Gentse KPB en huurder van het pand. De winkel was dus geen gebruikerscoöperatie zoals de coöperatieve vennootschap Vooruit was voor de socialistische beweging.
- 8 Voordien zat in dit pand het café chantant Het IJzeren Kruis.
- 9 Ninove was de enige andere Oost-Vlaamse gemeente waarin de KPB opkwam bij de verkiezingen van 1926.
- 10 Vanaf de volgende zitting was het aanvangsuur verlaat, maar de te lange duur van de zittingen zorgde voor een te laat einduur. Jan Lampens gaf op de zitting

van 24 februari 1896 aan: 'Men moet rekening houden met het feit dat er hier werklieden zetelen die 's anderendaags vroeg op hun werk moeten zijn.' Daar werd geen gevolg aan gegeven. We hebben niet kunnen achterhalen waarom nadien, alleszins vóór 1906, het aanvansuur opnieuw vervroegd werd.

- 11 De vraag om vervroeging van het beginuur werd vruchteloos herhaald bij de installatiezittingen van 1933 en 1939. In 1947 vroeg Minnaert dit voor de vierde maal. Er kwam geen formeel antwoord, maar vanaf maart 1947 werd het aanvansuur stilzwijgend vastgesteld op 18 uur. Vandaag is dat 19 uur.
- 12 De burgemeester heeft nadien, op 6 februari 1928, de zitting geschorst omdat Minnaert zich rechtstreeks tot het publiek gewend had.
- 13 Alle citaten zijn overgenomen uit het verslag van de zitting van de Gentse gemeenteraad van 24 januari 1927.
- 14 Bewerking van het verslag van de zitting van de Gentse gemeenteraad van 6 februari 1928.
- 15 Bij de installatiezitting van 2 januari 1933 vroeg Minnaert uitdrukkelijk om het Frans niet meer te gebruiken. Zes jaar eerder had hij bij de eerste Franstalige redevoering laconiek gerepliceerd: 'Ik versta dat niet.' Typisch voor de plagerijen die Minnaert te beurt vielen was een niet-gemeend 'protest' wanneer hij een Franse tekst citeerde. Hij repliceerde telkens: 'Ik lees het in het Frans om niet beschuldigd te worden van vals citaat.' Wanneer hij vervolgens in het Nederlands het citaat samenvatte, werd hij steevast onderbroken met 'We hebben dat wel verstaan', waarop Minnaert: 'Niet iedereen in het publiek. 't Is voor hen dat ik het uitleg.' Dat illustreert nogmaals hoe belangrijk voor hem de publieke toehoorders waren.
- 16 Van Doorslaer omschrijft deze groep als 'dagloners of leurders [met] een uitgesproken onstabiel en onduidelijk gezinsleven'. Dat de KPB deze groep bereikte, heeft hij enkel in Gent vastgesteld. Zie: Rudi VAN DOORSLAER, Tussen de twee wereldoorlogen. In: *Een geschiedenis van het Belgisch kommunisme 1921-1945*, Masereelfonds, p. 60.
- 17 Minnaert was in het voorjaar al even aangehouden in het kader van een actie van de Belgische overheid die de communisten als bondgenoten van Duitsland beschouwde. Bij de besprekingen van de begroting op 26 februari en 1 en 4 maart 1940 was Minnaert afwezig. Hij had zich niet vooraf verontschuldigd, wat in de zeldzame keren dat hij afwezig was wel altijd het geval was. We vermoeden dat hij toen gevangenzat.
- 18 De zitting van 17 februari 1941 was ook de enige zitting die werd voorgezeten door 'commissaris-burgemeester' Hendrik Elias, notoir VNV'er. Hij was eind december 1940 daartoe benoemd, uiteraard buiten de raad om. Elias bleef commissaris-burgemeester tot februari 1943 toen hij ontslag nam omdat hij, na het overlijden van Staf De Clercq in oktober 1942, de leider van het VNV was geworden.

- 19 De liberale schepen Henri Story en het katholieke raadslid Antoine Van Hoorebeke overleefden hun gevangenschap niet. Ook het socialistische raadslid Gaston De Roo was omgekomen, maar dat was toen nog niet geweten. Hij werd gehuldigd op de zitting van 4 september 1945.
- 20 Een gemeente kon een vrije school 'aannemen', waardoor die school belangrijke financiële ondersteuning bekam. In de legislatuur 1947-1952, met een homogeen CVP-college, was een van de eerste beslissingen, nog in maart 1947, liefst 46 katholieke lagere scholen aan te nemen.
- 21 Het verslag van de zitting van 17 maart vermeldt dat Anseele jr., die ondervoorzitter was van de unitaire BSP en aldus de Vlaamse nummer één, afwezig was wegens 'dringend weerhouden te Brussel'. Hetzelfde verslag vermeldt dat Minnaert de vergadering verliet om na een uurtje terug te keren. Wellicht hebben beide feiten te maken met overleg, respectievelijk fysiek en telefonisch, over de regeringscrisis.
- 22 Laurent Merchiers werd in de daaropvolgende legislatuur (1953-1958) burgemeester.
- 23 Bekende voorbeelden waren de socialisten August Vermeylen (1921-1945) en Marie Spaak-Janson (1921-1958), het eerste vrouwelijke parlements lid, en de katholiek Georges Rutten (1921-1946), een pater-dominicaan en boegbeeld van het ACW.
- 24 Eric TORREKENS, De uitsluiting van mijn grootvader Frans Torrekens uit de Kommunistische Partij van België. In: *Brood & Rozen*, (2018)3, pp. 26-45.
- 25 Luc PEIREN, Communistische gemeenteraadspolitiek in Vlaanderen tijdens de tussenoorlogse periode. [...], p. 21.
- 26 Repliek van burgemeester Vander Stegen: 'Gij zoudt zelf eene groote besparing kunnen doen als gij het wat korter wildet maken.'

Bronnen en selectieve bibliografie

- Archief DACOB: fonds federatie Gent-Eeklo-Sint-Niklaas nrs. 4, 23 en 30, fonds Ferdinand Minnaert nr. 14, schenking Jef Turf nr. 52, intern persoonsdossier 4007.
- Archief van de Stad Gent: op vraag van de auteur het door Philippe Debergh opgemaakte overzicht van de adreshistoriek en de gezinssamenstelling van Ferdinand Minnaert, zes geboorteaktes, vier huwelijksaktes en vijf overlijdensaktes.
- Mail van Nele Cleymans (Sportimonium) van 27 augustus 2020.
- Mail van Serge Heirbrant van 14 juli 2020.
- Mail van Ann Hernalsteen van 4 augustus 2020.
- Mails van Peter Laroy en Bart D'hondt (Liberas) van 1 en 8 september 2020.
- Mails van Luc Peiren van 22 en 23 juni en 3 september 2020.

- Mails van Eric Torrekens van 21 en 24 juni en 17 augustus 2020.
- Mail van Marc Verschooris van 20 juni 2020.
- Mail van Theun Vonckx (DACOB) van 9 oktober 2020.
- *De Ro(o)de Vaan*, 28 september en 2 november 1944, 15 mei 1945, 7 juni 1952 en 11 september 1975, geraadpleegd in DACOB.
- *Vooruit*, 25 april 1921, 12 oktober 1926, 11 oktober 1932, 4, 5 en 6 juni 1934, 18 oktober 1938, 26 november 1946 en 14 oktober 1952, geraadpleegd in Amsab-ISG.
- *Gemeentebld stad Gent*, onder meer 30 december 1895, 24 februari 1896, 3 en 24 januari, 7 februari en 24 oktober 1927, 6 februari en 30 april 1928, 27 oktober 1930, 23 augustus en 12 december 1932, 2 januari en 27 februari 1933, 2 mei en 30 juli 1934, 22 juni 1936, 28 februari 1938, 5 januari, 20 februari, 17 en 21 april 1939, 18 juli en 26 augustus 1940, 17 februari 1941, 4 juni, 3 augustus, 4 september en 29 oktober 1945, 11 maart, 27 mei en 12 november 1946, 13 januari, 17 februari, 10 en 17 maart, 21 april en 17 november 1947, 19 april en 2 juli 1948, 21 februari, 26 september en 21 november 1949, 10 juli en 20 december 1950, 9 juni en 10 november 1952, geraadpleegd in UGent.
- Verslagen Parlementaire Handelingen Senaat, zittingen van 30 juni en 7 juli 1936, 25 februari, 19 en 20 mei, 9 en 10 juni, 20 oktober, 8 en 23 december 1937, 25 januari, 2, 8, 15 en 17 februari, 2, 9, 15, 22 en 30 maart, 6 en 7 april, 10 mei, 7, 16, 21, 22 en 23 juni, 7 juli, 13, 20, 21 en 28 december 1938, 2 en 9 februari 1939, 19 maart, 10 april en 2 oktober 1946, 20 februari, 11 maart en 13 november 1947, 20 januari, 16 maart, 23 juni en 2 december 1948, 18 en 26 januari, 17 februari en 17 mei 1949, geraadpleegd via www.senate.be.
- Herman BALTHAZAR, Groei tot industriële grootstad. In: Johan DECAVELE (red.), *Gent. Apologie van een rebelse stad*, Mercatorfonds, 1989, pp. 182-183.
- Charlotte BOUCKAERT & Pieter VAN AALST, *Tolhuis, Sluizeken, Ham ... kortom 't Seleskest*, Ultima Thule, 2008, p. 120.
- Gita DENECKERE, Rood of geen brood? Het wel en wee van de arbeidersbewegingen. In: André CAPITEYN (red.), *Interbellum in Gent*, Stad Gent, 1995, pp. 83-85.
- Ronny DE SCHEPPER, *Marcel Christiaens 1903-1988*. Op: <https://ronnydeschepper.com>, laatst geraadpleegd op 24 juni 2020.
- Luc FRANÇOIS, 'Liberaal en socialist zijn slechts voornamen...'. Het politieke leven op het Stadhuis. In: André CAPITEYN (red.), *Interbellum in Gent*, Stad Gent, 1995, pp. 45-57.
- Emmanuel GERARD, De instelling en haar leden. In: Veronique LAUREYS & Mark VAN DEN WIJNGAERT (red.), *De geschiedenis van de Belgische Senaat*, Lannoo, 1999, pp. 147-151, 160-161.
- Emmanuel GERARD, *De schaduw van het interbellum. België van euforie tot crisis 1918-1939*, Lannoo, 2017, pp. 149, 192, 198 en 243.
- Hector GOOSSENS, Met pen en stencilmachine in strijd tegen de nieuwe orde. De klandestiene pers van de Kommunistische Partij en het Onafhankelijkheidsfront in Oost-Vlaanderen (1940-1944). In: *Opstellen over de Belgische arbeidersbeweging*, Masereelfonds, 1979, pp. 27-40.
- Luc PEIREN, Communistische gemeenteraadspolitiek in Vlaanderen tijdens de tussenoorlogse periode. Het geval Gent 1926-1938. In: *Brood & Rozen*, (2000)2, pp. 16-35.
- Luc PEIREN, *Tussen revanche en pacifisme: de Belgische socialisten tijdens WO I*. In: www.abvmetaal.be, laatst geraadpleegd op 23 juni 2020.
- Eric TORREKENS, De uitsluiting van mijn grootvader Frans Torrekens uit de Kommunistische Partij van België. In: *Brood & Rozen*, (2018)3, pp. 26-45.
- Jef TURF, *Memoires. Van kernfysicus tot Vlaams communist*, Lannoo, 2012, p. 91.
- Pieter VAN AALST & Leen BRANDS, *Korenmarkt & Sint-Niklaasparochie*, Ultima Thule, 2012, pp. 101-102.
- Rudi VAN DOORSLAER, *De Kommunistische Partij van België en het Sovjet-Duits niet aanvalspakt*, Masereelfonds, 1975, pp. 36-40, 59-60, 106 en 181.
- Rudi VAN DOORSLAER, Tussen de twee wereldoorlogen. In: *Een geschiedenis van het Belgisch kommunisme 1921-1945*, Masereelfonds, 1980, pp. 41-43, 60-61.
- Rudi VAN DOORSLAER, De Vlaamse dissidenten in de Kommunistische Partij van België. In: *Brood & Rozen*, (2018)3, pp. 20-25.
- Maarten VAN GINDERACHTER, *Het rode vaderland. De vergeten geschiedenis van de communautaire spanningen in het Belgische socialisme tot WO I*, Lannoo/Amsab-ISG, 2005, pp. 372-373.
- Bert VAN HOORICK, *In tegenstroom. Herinneringen 1919-1956*, Masereelfonds, 1983, pp. 48, 50, 61, 87, 88, 103, 213.
- Johan VANNIEUWENHUYSE, *Gent in de oorlogsjaren 1940-1945*, Stad Gent, 1985, pp. 35-36.
- Martine VERMANDERE, *Van geliefde katten tot ongewenste kat. Belgische vluchtelingen in Engeland tijdens WO I*. In: *Faro, tijdschrift over cultureel erfgoed*, (2016)2, pp. 34-39.
- Marc VERSCHOORIS, *De papegaai is niet dood*, Sterck & De Vreese, 2019, pp. 116-117, 156, 177-178.
- Marc VERSCHOORIS, *Uit de lus van de strop. Gente-naars in de bres voor de Joodse bevolking 1940-1944*, Sterck & De Vreese, 2020, p. 22.
- Nico WOUTERS, *Oorlogsburgemeesters 40/44. Lokaal bestuur en collaboratie in België*, Lannoo, 2004, p. 143.